

*Журба Світлана Степанівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет
zss69@ukr.net
ORCID:0000-0002-6090-7742*

ВІД КОТЛЯРЕВСЬКОГО ДО АНДРУСЯКА: КРИТИЧНА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА РЕЦЕПЦІЯ ПРОФЕСОРА МИКОЛИ ТКАЧУКА

Літературознавчі наукові здобутки доктора філологічних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Миколи Платоновича Ткачука вирізняються ґрунтовністю прочитання української літератури в контексті світового мистецького процесу, порівняльно-історичним аналізом художніх текстів. Захоплення українською та французькою літературою визначило магістралі наукових інтересів науковця: жанрова структура прози; нарративні моделі українського письменства; антропологічний та естетичний дискурси; компаративні студії тощо. У літературознавчих працях Микола Ткачук спирається на традиції української критики та французьких структуралістів групи «Tel Quel». Оновлюючи літературознавчий інструментарій, Микола Платонович вводить поняття, які сьогодні стали загальноживаними. Зокрема, вперше запропонована у монографії «Жанрова структура романів Івана Франка» (1996) категорія «жанрова матриця» використовується на позначення інваріанту жанрової моделі, змістової структури, що проявляється на сюжетно-композиційному рівні, поетики тексту [1, с. 8-9]. Застосування методології українських дослідників та наратологічної, структуралістської інтерпретацій дозволило розкрити «секрети поетичної» та прозової творчості Івана Франка.

Як літературний критик, він досліджує закономірності розвитку літературного процесу ХІХ – початку ХХІ століть. Об'єктами обсервації науковця стали твори української літератури від Івана Котляревського до Івана Андрусяка, Сергія Жадана, Василя Махна. У монографіях і навчальних посібниках учений вказує на провідні тенденції розвитку української літератури ХІХ – ХХІ століть, запропонувавши концепти інтерпретації художньої картини світу конкретного письменника. У розвідках про творчість Івана Франка, Василя

Стефаніка, Леся Мартовича, Ольги Кобилянської, Богдана Лепкого, Михайла Стельмаха та інших професор використовує нарративну методологію, теорію знаку Фердінанда де Соссюра, компаративну поетику французьких вчених Ролана Барта, Клода Бремона, Мішеля Фуко, Цветана Тодорова, Юлії Крістєвої.

Дослідженню творчості класиків української літератури, зокрема Івану Котляревському, присвячено монографії: «Художній світ «Енеїди» Івана Котляревського; «Естетична концепція людини в «Енеїді» Івана Котляревського, «Творчість Івана Котляревського: антропологічний та естетичний дискурси». Оцінюючи творчий метод письменника, Микола Платонович зазначає, що «естетичні відкриття Котляревського були важливим фактором художнього прогресу в українській літературі і дієвим чинником її розвитку в ХІХ столітті. Прокладена ним мистецька стратегія тією чи іншою мірою втілювалась у життя його послідовниками і наступними поколіннями українських митців слова» [2, с. 206]. Саме про продовжувачів традиції автора «Енеїди» – Левка Боровиковського, Тараса Шевченка, Маркіяна Шашкевича, Богдана Лепкого, Євгена Плужника, Євгена Маланюка, Богдана-Ігоря Антонича, Юрія Клена, Василя Симоненка, Василя Стуса, Івана Драча, Богдана Бойчука та інших – пише ґрунтовні розвідки літературознавець.

Найбільшим є внесок Миколи Ткачука у франкознавство. Центральне місце серед його праць посідають монографії та окремо видані студії про естетичну концепцію дійсності в бориславському циклі творів письменника; західноєвропейську романну традицію роману «Основи суспільності»; художній світ поетичних збірок «З вершин і низин», «Semper tūro»; жанрову структуру прози Івана Франка. Монографія «Лірика Івана Франка» засвідчує інтертекстуальне прочитання поезій науковцем, адже кожен вірш свідчить про трансформацію філософських ідей, синтез культури античних часів, Відродження, Просвітництва, Романтизму; симфонічне переплетення музики й мови; утвердження національної іманентності поетичного слова. Семантична структура Франкових книг залежить від розшифрування знакових кодів, символів. Специфіка новаторства Франка-прозаїка, на думку Миколи Ткачука, у

творенні нового виду романної структури, різноманітних засобів художнього вираження, що відкрило нові можливості для романного епосу в ХХ столітті. Він пильно прочитує франкову традицію у прозі письменників ХХ століття – Михайла Стельмаха, Бориса Харчука, Олеся Гончара, Валерія Шевчука та ін.

Питання викладових форм у художньому тексті, наратології, міфології, герменевтики, до яких звертається літературознавець, стали основою для розвитку українського літературознавства. Він продовжує методологію дослідження у монографії «Наративні моделі українського письменства». Його статті, рецензії, огляди, нариси творчості митців спрямовані на розкриття естетичної природи художніх пошуків, своєрідності образного світу творів сучасних митців, зокрема Івана Андрусика, Петра Сороки, Сергія Жадана, Василя Махна, Оксани Забужко, які вже вкарбували свої імена в національну поетичну історію. Літературна майстерність письменників, котрі декларують свою філологічність, сприймається літературознавцем як лірика нової доби, що обстоює естетичну самосвідомість мистецтва слова. Поетичне слово цих митців розташовується в сакральному часопросторі, прориваючись із міфопоетичних глибин. Наративна стратегія, естетична концепція людини, пошук життєвих істин і вічних цінностей у творах письменників всебічно проаналізовані в наукових розвідках вченого.

Предметом досліджень Миколи Ткачука є не тільки твори Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Івана Франка як знакових постатей української літератури. Вчений аналізує творчість представників літератури діаспори: Леоніда Мосендза, Юрія Клена, Олени Теліги, Олекси Стефановича, Оксани Лятуринської, Юрія Липи, Олега Ольжича, Яра Славутича, поетів «Нью-Йоркської групи». Він простежує творчу долю творів від задуму до публікації, акцентуючи на читацькій рецепції, біографічній складовій, сприйнятті різними поколіннями реципієнтів, перекладах та інтерпретаціях в інших культурах. Микола Платонович вказує, що кожне покоління створює для себе герменевтичний контекст літературного твору, спираючись на філософські, мистецькі, історичні дискурси.

Науковець не тільки прочитує твори українських письменників у світовому контексті, звертаючись до наративного, компаративного, інтертекстуального, інтермедіального аналізів, але досліджує твори європейських письменників: Гі де Мопассана, Ромена Роллана, Густава Флобера (французька література), Ярослава Гашека (чеська), Юзефа Лободовського, Елізи Ожешко (польська), Броніслава Нушича, Вука Караджича (сербська), Івана Мазуранича (хорватська) та ін.

Визначним є внесок професора Миколи Ткачука у підготовку яскравої когорти дослідників літератури, перш за все випускників факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Наукову рецепцію літератури продовжують його вихованці та однодумці. Під керівництвом і консультуванням Миколи Платоновича захищено біля 20 дисертацій, серед них – Олени Ткаченко, Лариси Йолкіної, Світлани Бородіци, Світлани Журби, Владислава Гижого, Любові Царик, Миколи Кебала, Наталії Авраменко, Марти Руденко, Тетяни Скуратко та ін. Літературознавчі праці Миколи Платоновича Ткачука стали міцним фундаментом для його послідовників. Наукова школа професора зростає завдяки учням, тим, хто інтерпретує твори українського та зарубіжного письменства передусім у площині наратології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ткачук М. Жанрова структура романів Івана Франка: монографія. Тернопіль, 1996. 124 с.
2. Ткачук М. Творчість Івана Котляревського: антропологічний та естетичний дискурси: монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2009. 216 с.